

תחנה תשיעית

הצליל הנכוון

המוסיקה של תיאטרון הבובות האמנוני

המוסיקה בתיאטרון הנובנות המסורתית

במהר

תיאטרון הבובות במחזה הרחוק נולד מן הספרות והמוסיקה. בין של המאה החמיש עשרה, למשל, הפתחה ה"ז'ורו", מעין שירה סיפורית שלוותה בצלילי שמיין (כלוי נגינה בעל שלושה מיתרים מצופה בעור של חתול). רק במאה השבע עשרה נוסף בובות הבונרקי שהמחייבו את הספרות. עד היום היפנו אומרים:

"אני הולך לשימוש בונרקי".

באינדונזיה נוצרה תזמורת ה"גמלן" המבוססת על כלិ הקשה שונים, כמו: גונגנים, קיסילופונים, תופים, פעמוניים מבrownה, ברזל, עץ או במוק, וכן כלים מיתר, חלילים וקול אונשי. הנמלן מלאה, בין השאר, את תיאטרון הצלליות המבוסס על כתבי הקודש. מפעיל הצלליות אווח פיש קטן בין בהונות רגליין, מקיש בו על גע הבננה המונח לפניו ומכוון את התזמון והקצב של המוסיקה למתרחש על המס肯. מוסיקת הנמלן וחשבת למוסיקה מקודשת; הנגנים Überims היכירה מיוחדת. לפני כל הופעה הם מבאים מנוחות וקטורת לרווחת המוסיקה והכליים. הם חולצים את נעלייהם לפניו שהם מנוגנים, ואסור להם לעבור מעל הכלים, רק לצדם. עוד על תיאטרון הצלליות האינדונזי בוחנה הראשונה של הספר: "היה הייתה בובות תיאטרון" ובוחנת מספרי הסיפוריים).

ה הוא תפקידיה של המוסיקה בהצגה?

האם היא צריכה ללוות את ההתרחשויות הבימתיות?

או שואולי היא צריכה להיצמד דווקא לתנועות, להציג

אותן בצורה מצחיקה ומרגומת כמו בסרטים מצוירים?
ומה קורה כשייש סטייה בין התנועות לדgesch, כמו בסרטים של צ'רלי צ'פלין למשל? היו של הנודד הקטן עצוביים וקשיים, אך המוסיקה המלווה אותם עליזה וקצבית. היא מתעלמת מן העצב ונצמת לפעולה המהירה והמטורלת. המוסיקה מדגישה את הצד המצחיק וגדירה את הסרטים כקומדיות... האם זה תפקידיה של המוסיקה – לנוקוט עמדה,

להוסיף מימד חדש שהסר בהצגה?

ואולי המוסיקה היא לא רק ליווי, אלא אחד ממרכיבי ההצגה, כמו החומר, החלל, או שיטת הפעלה? האם אפשר להתחילה מן המוסיקה, שהיא תהיה הבסיס להצגה?

ומה עדיף – להשתמש ביצירה מוכרת או להלחין יצירה חדשה? מוסיקה מוקלחת או מוסיקה חייה? להשתמש בכלិ נגינה רגילים, או "להמציא" כלים שייתאימו להצגה? ואולי כדי "לנגן בחפצים" כמו שעשה פיטר שומאן שעליו ספרנו בוחנת "זמנים מודרניים"?

ואיפה נשים את הנגנים – האם כדי להעמיד אותם על הבמה? או שואלי עדיף להסתיר אותם, שלא יפריעו להצגה?

האם בכל הצגה יש מוסיקה?

ומה הייחודה של מוסיקה לבבות? במה היא שונה ממוסיקה לסרט או לתיאטרון שחגנים?

האם יש תשובה לשאלות האלה, או שהcoil תלוי בתקופה, בהצגה, ביוצרים?

או איך בוחרים מוסיקה להצגה? לפי מה מחליטים?

הנחה זאת שונה במקצת מכל התחנות שקדמו לה, כי אנחנו (מרית ורוני) איננו מוסיקאים. מעולם לא הלחנו מוסיקה להצגה, אבל יצא לנו לעבוד עם כמה וכמה מוסיקאים, ולמדנו, כל פעם מחדש, שהמוסיקה היא תוכאה

161

המוסיקה בתיאטרון הנובות המטוטטי במערב

הצפפה המדוברת של הדמויות, השירים הגסים של פין' והקצב הסוחף של ראשיו העז המקשיים בבסמה הם "מוסיקה" של תיאטרון הבובות העממי. עם זאת היו בתיאטרון הבובות של ימי הביניים גם בובות מוסיקליות כמו ה"פריזט-אַל-פֿונְשָׁט" – זוג בובות שהושחלו על חוט שנקשר לרגלו של מוסיקאי. המוסיקאי היה מנגן ביריד או בכיכר השוק, ותוך כדי כך היה רוקע ברגלו ומקפץ את הדמויות שהיטלטו בירקוד מצחיק.

של שיתה בין יוצר ההציגה למוסיקאי. התנהנה זו את נכתבה ברוח התהלייך. היא מבוססת על ראיונות אישיים עם אלן וינסטון ומרסלו פילבסקי, שניהם מן המוסיקאים הבולטים שעבדו בתיאטרון הקרון.
אלן, מוסיקאי "טבעי", ללא הכשרה רשמית, שלח את ידו גם בימי ובתורה. הוא נzag להופיע בהציגות ולבצע בעצמו את המוסיקה שחיבר. מרסלו, מוסיקאי במקצועו, כתב את המוסיקה במהלך החזרות, ולאחר מכן הקליט אותה. כל אחד מהם שיתף אותנו בבעיות ובפתרונות, באתגרים ובאפשרויות החדשנות שגילתה תוך כדי עבודה. ראיונות משקפים את הבדלי הגישות וגם את נקודות המפגש.

אלן וינסטון

אלן וינסטון גדל בארץות-הברית. הוא למד לתואר ראשון בתיאטרון באוניברסיטת קולג'יט, והשתלם בהוראה במכון ולדרוף (לימודים בשיטת רודולף שטיינר).

"כאשר למדתי בבית ספר בשיטת שטיינר", הוא אומר, "סיפרתי סיפורים לקטנטנים בילוי נבל. סיפרתי סיפוריםليلת טוב לפני שנת ה策רים וליוויתי אותם בזמן שצידרו בצדע מים. נתתי להם דימויים בצלילים: שמיים כחולים, עננים לבנים... כך התחיל העיסוק שלי במוזיקה".

"מעולם לא למדתי מוסיקה, קריאת תווים, הלחנה או נגינה. כתבתי שירים והייתי מדקלם אותם בניגון היפנוטי, בקצב ההורע על עצמו בשינויים קלים. דיברתי שירה עם הנבל. דוקא משומש שלא למדתי באופן מסודר, היה לי החופש לשחק עם המוסיקה ולפתח אותה בדרכי. לא הייתה מחייב לשום שיטה".

כאילן עזב את ההוראה והוא קיבל במתנה את הנבל שכך נקשר אליו, ועלה לישראל.

"בהתחלת עבדתי בניין. ביום בניתי ובלילה כתבתי שירים ודקמתי אותם עם הנבל בבית קפה קטן בשם 'הבל הבלים'. כך הכרתי את עליanna, ודרכה את מייקל." (הכוונה לעליינה אשבל שהיתה לבת זוגו, ולמייקל שוטר, ממייסדי הקרון). "העובדת שלהם עניינה אוטה. התחלתי לחתך חלק בחיה התיאטרון, אם ביצירת מוסיקה להציגות שונות, ואם בשיפורים שעשיתם בניין התיאטרון... חיהתי את הקרון באופן טוטלי, גם מקצועית וגם כחלק מהמשפחה.

"אני רואה את עצמי כובנאי שמנפיש בעורת צלילים. אני יודע שאפשר להנפיש גם בלי צלילים, אבל אני נושם עם הcovnaiות שאوتה אני מלאה. אני מקבל הראה מהתחווה שהצליל הוא נשימת הבובה.

"וואולי אני גם קצר במא. אני מבאים דרך המוסיקה, מכוען את הדינמיקה של הציגה. בדרך כלל אני מפעיל גם את התאורה בהציגה. אני יושב במלכה הקטנה שלי, שולחן מקיף אותו משולשה צדים ועליו מונחים: לוח בקרה

רודולף שטיינר

(1861-1925), אביו ה"אנתרופוסופיה", שיטה רוחנית - המיושמת בכל תחומי החיים - ממדע ודת, דרך אמן ואריכיטקטורה, חינוך ("שיטת ולדרוף"), ועד חקלאות ורפואה. תיאטרון המריונטות של שיטת ולדרוף מתמקד באגדות-עם המשמשות על פי שטיינר, את מסע הנשמה. הספר יושב ליד הבמה ומלווה את עצמו בנבל. הוא משתמש בקהל שקט ולאDRAMATIC כדי לאפשר לכל צופה להפניהם את הספר בדרכו. המריונטות עצמן עושות מבדים שkopim ורכבים, ואין להן תווי פנים, בדיקק מאותה סיבה: כך יכול כל צופה להשלים את הפרטים בדמיונו....

משוככל, כלי נגינה שונים ומשונים, פנסים, ניירות, מיקרופון, מיקסר... אינני מביט בידי, אני חש אותן ואת המופיע, דימר עולה ודימר יורד, maar לאור ולצליל להתמזג, לרכך את המערבים, להמריא ולנהות בשלם. אני מרגיש קצת כמו נהג הליקופטר (את הרעיון זה אני אהוב!) או כמו הקוסם מארץ עוז שפעיל את הקסמים שלו מאחורי הוילון...

"אם הייתי צריך להתחילה הכל מהתחלה, הייתי לומד לנגן בmphochit, או כמו שהוא נקראת באנגלית 'ארגן פה'. המפעיל יכול להשתמש במקן בוב דילן' (מתყן שמחזק את המפוחית ליד הפה, כך שאפשר לנגן בה בלי ידים) ולהפיק בעצמו צלילים, מנגינה, אפקטים של נשימה ונשיפה, ביחד עם הפעלת הבובות. המפוחית היא כלי אידאלי. זאת התזמורת של הבובנאי, הכליה האהוב עליו ביותר בתיאטרון בובות. כדי אחר שאני אהוב הוא הקול האנושי. זיאן אקלין מלחתה דומיניק אודר, ליוויתה הצגה שלמה בקולות וצלילים שהפיקה בעורת השפטים, חלל הפה, הלשון. זו הייתה עבורי השראה גדולה, לשם ולחווות מוסיקה שנובעת כולה מהכלי האמיתי והבסיסי ביותר - הקול האנושי.

"מוסיקה היא לא רק עניין מעודן ורוחני. היא מסיעת במעברים הטכניים ועוזרת לרכו ולכוון את הקהל. כשמופעים בתנ"ס, מול מאות ילדים, יש לא פעם בלגן גדול באולם, ואזו המוסיקה היא כמו כלי נשק: פעמוניים חזקים או גונגים יצרים שקט מיידי. אפשר להתחילה בהצגה. וגם בהמשך - המנגינה היא כמו הרגלים של הסיפור. היא נותנת קצב, מתניתה ובולמת. החזרה על המוטיבים הקבועים עוזרת לבנות את הקשב של הקהל, היא נותנת לו תחושה של ה临时אות, ותוך כדי כך היא יוצרת סביבה, אוירה. ועם זאת - המוסיקה בשביili היא קודם כולל סוג של דבר. אולי זה קשור לסיפור האישי שלו; כשהגעתי לאرض לא ידועתי עברית. המוסיקה אפשרה לי לעקוף את מחסום השפה. הקהל הבין למה אני מתכוון. ובכל - אני לא כל

כך אוחב כשבובות משתמשות במילאים. זה מדגיש את המלאכותיות שלهن וوفر את הקסם.

"המפגש הראשון שלי עם תיאטרון בובות היה דרך הטלויזיה: דרך ה'יהודי דודי שואו' והמווע של שרי לואיס. תפיסת תיאטרון הבובות שלי עברה מהפה כאשר ראיתי ברוחב בניו יורק באמצעות שנות השישים, את 'תיאטרון הלם והbove' מוהה נגד מלחמת וייטנאם. פתאום הבנתי את הכוח של תיאטרון הבובות. זה פתח לי עולם חדש של אפשרויות. גם ההצעות הניסיוניות שעשינו באוניברסיטה הושפעו מן המפגש. בהפקה של פאוסט למשל (על אדם שומר את נשמתו לשטן) הפעילו השחקנים את חבריהם בעורת חוטים, כאילו היו בובות." (עוד על "תיאטרון הלם והbove" בתקנת "זמנים מודרניים").

הצליל הנכון

"כאשר אני מחבר מוסיקה להציגה אני תמיד מփש כלים שיתאימו לתוכן וליעזוב. לעלינה וליל יש אוסף של צע祖עים מוסיקליים, כלי רעש וכלי נגינה עממיים. עלינה התהילה לאסוף אותן עוד באמסטרדם של שנות השבעים. היא רצתה ליצור שפה של תנוזות וצללים במקום מילים. בהציגה קשרים שיצרה עם מייקל שוסטר, למשל, הם חיברו רعشנים בובות כדי להפוך את הצליל לחלקמן התנועה.

"עלינה קונה ידי לחשוב פערמים, כל כלי שמאפיק צלילים: מפסנתר צע祖ע שמצוה בדוכן הבוכרי בשוק מחנה יהודה, דרך רعشנים, משרוקיות וצפצפות של ציידים המשמיעות קולות של ציפורים מכל הסוגים, ועד כל נגינה עממיים מכל העולם: קלימבות אפריקאיות, כל פריטה עם פרצופים מגולפים, תופים יהודים שבזורת מיתר המחוור להם משלבים צלילים של תוף ושל כלי מיתר, בנגיו עשויים מקלידים של מכונות כתיבה ינשה, ששימש מן הסתם, נגן רחוב עיור... וואר על פי כן קורה, שהסר לנו צליל מתאים, ואז אנחנו 'מוזינים' אותו אצל בונה כלים, או ממציאים משהו בעצמנו. הרבה לפני שפעמוני הרוח היו באופנה הזמננו צינורות

יהודוי דודי שואו

יהודוי דודי שואו היה היהת תוכנית הבובות הראשונה בטלויזיה האמריקאית: בובות חוטים של דמויות אמריקאיות טיפוסיות שוחחו עם מנחה-שחקון, קאובי ששם בפל בוב. התוכנית עלה לראשונה בשנות הארכיביים והגיעה לשיא הפופולריות שלה בשנות החמישים והשישים.

שרי לואיס

שרי לואיס היה היהת בובנאות מוכשרת בעלת יכולות של פיתום, שחקנית, רקדנית, זמרת, ולא פחות חשוב – בלונדיניות זהורתה. היא התהילה להופיע בטלויזיה בשנות החמישים, ובראשית שנות השישים כבר הייתה לה תוכנית משלها. אחת הדמויות המלבבות שיצרה היהת בובות גרב-פה בשוטה למדין, כבשה בשם למפ צ'ופ. לוais שוכחה אותה בטכניקה של ביתום, וביחד "לימדו" את הילדים והזכה אוטם. התהימות, הפשטות והקסם הנוצץ של ה"שואו" הפכו את לוais ואת הבובות שלו לכוכבות-על של הטלויזיה לילדים במשך עשרות שנים.